

УДК:712

YASHIL SHAHAR KONSEPSIYASINING CHET EL AMALIYOTIDA QO`LLANISHI

Hamzayeva Ch.H.

“Shaharsozlik va landshaft arxitekturasi” magistranti

Islamova D.G.

Arxitektura kafedrası katta o`qituvchisi

Аннотация. В данной статье рассматривается применение концепции зеленого города в зарубежной практике, широкое использование новой политики, технологий и принципов современной промышленной экологии в зеленых городах, а также энергетика, вода, воздух, отходы, транспорт, землепользование и здравоохранение.

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil shahar konsepsiyasini xorijiy amaliyotda qo‘llash, yashil shaharlarda zamonaviy sanoat ekologiyasining yangi siyosati, texnologiyalari va tamoyillaridan keng foydalanish, shuningdek, energiya, suv, havo, chiqindilar, transport, yerdan foydalanish va sog‘liqni saqlash masalalari yoritilgan.

Annotation. This article discusses the application of the green city concept in foreign practice, the widespread use of new policies, technologies and principles of modern industrial ecology in green cities, as well as energy, water, air, waste, transport, land use and health care.

Ключевые слова: Урбанизация, зеленый город, экология, воздух, вода, земля и биоразнообразие, современные мегаполисы, зеленая экономика, окружающая среда, города. ландшафтная архитектура, ландшафтная система, рельеф, озеленение.

Keywords: Urbanization, green city, ecology, air, water, land and biodiversity, modern megacities, green economy, environment, cities. landscape architecture, landscape system, relief, landscaping.

Urbanizatsiya, sanoatlashtirish, globallashuv yuqori texnologiyali so'zlar bo'lib, ularning ortida texnologiyalar, sanoat va fazoviy ob'ektlar va inson muhitidagi keng ko'lamli sifatli o'zgarishlar turibdi. Bu juda achinarli, ammo bunday o'zgarishlar ko'pincha odamning o'zi uchun mana shu muhitda joy qoldirmaydi yoki uni tanib bo'lmas darajada o'zgartiradi va uni yashash uchun mutlaqo yaroqsiz qiladi.

Odam atrofida temir-beton devorlar bilan qoplab, quyosh nurini butunlay to'sib qo'ymoqda. Mutaxassislarning fikricha, 2050 yilga borib dunyo aholisining 70 foizi shaharlarda istiqomat qiladi. Bu hayotni insonlar uchun imkon qadar qulay va atrof-muhit uchun xavfsiz qilish XXI asrning mas'uliyatli vazifasidir.

Yashil shahar - bu yuqori ekologik ko'rsatkichlarni namoyish etadigan shahar atrof-muhit sifati bo'yicha belgilangan mezonlarga nisbatan (havo, suv, er/tuproq va bioxilma-xillik) samarali foydalanish.

Inson hayoti uchun zarur bo'lgan barcha narsalar – jihozlar, oziq-ovqat, kiyim-kechaklar sayyoramiz resurslaridan foydalanish orqali ishlab chiqariladi. O'zining ulkan maydoniga qaramay, Yerning to'rtidan bir qismi tabiiy resurslarga boy va foydalanishga yaroqli. Shunday qilib, sayyoramizning har bir aholisiga atigi 1,8 gektarga yaqin yer hosildorligi (shu jumladan resurslar) to'g'ri keladi, buning yordamida hayot uchun zarur bo'lgan hamma narsani ishlab chiqarish mumkin. Shu bilan birga, xuddi shu maydon infratuzilma, jumladan, yo'llar, fabrikalar, chiqindilarni saqlash va odamlarning yashashi uchun ham ishlatiladi.[1]

Shu bilan birga, xuddi shu maydon infratuzilma, jumladan, yo'llar, fabrikalar, chiqindilarni saqlash va odamlarning yashashi uchun ham ishlatiladi. Olimlarning hisob-kitoblariga ko'ra, insonning biosferaga ta'siri 20-asrning oxiridayoq uning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatidan oshib ketdi. Bugungi kunda yer aholisining ekologik izi 2,7 gektarni tashkil etadi, bu o'z-o'zini boshqarish uchun ruxsat etilgan hajmdan 30% ga oshadi.

Shuning uchun biosfera iqtisodiy faoliyat ta'sirini qoplaydigan va barqaror bo'lib qoladigan darajada ekologik izni kamaytirish kerak. Ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanishning zamonaviy muammolariga javob sifatida dunyoda tabiiy resurslarning cheklanganligini qabul qilishga asoslangan “yashil iqtisodiyot” konsepsiyasi qabul qilindi. “Yashil iqtisodiyot” shuningdek, global ekologik tizim ma'lum bir mamlakat iqtisodiyotiga bevosita ta'sir etuvchi omillardan biri ekanligini ham nazarda tutadi.

Shunday ekan, “yashil iqtisodiyot”ning asosiy vazifasi iste'molning doimiy o'sishi emas, balki barqaror global iqtisodiy tizimni shakllantirishdir. "Yashil iqtisodiyot" kontsepsiyasida inson atrof-muhitning bir qismi bo'lib, mavjud ekologik va resurs cheklovlarini hisobga olgan holda tabiat bilan birgalikda rivojlanishi kerak.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturi (UNEP) ekspertlarining fikricha, "yashil iqtisodiyot" inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilashga, ekologik xavf va defitsitlarni kamaytirishga olib keladigan iqtisodiy

modeldir. Bu kam uglerodli, energiya va resurslarni tejaydigan iqtisodiyot bo'lib, ijtimoiy muammolarni majburiy hal qilishni o'z ichiga oladi. Daromad va bandlikning o'sishi davlat va xususiy investitsiyalar hisobidan rag'batlantiriladi, bu esa uglerod chiqindilarining kamayishiga, atrof-muhitning ifloslanishiga va tabiiy bioxilma-xillikni saqlashga olib kelishi kerak.¹

Shuning uchun ekologik "yashil shaharlar", atrof-muhitga minimal ta'sir ko'rsatadigan shaharlar loyihalari, ularning asosiy maqsadi energiya, issiqlikning asossiz tarqalishini, havoning karbonat angidrid va metan bilan ifloslanishini bartaraf etishdir. Ko'rinib turibdiki, bu kontekstda "yashil shahar" tushunchasi nafaqat shaharda bog'lar va xiyobonlar, velosiped yo'llari, hatto "yashil" sertifikatga ega bo'lgan alohida binolarning mavjudligini ham anglatadi.

Haqiqiy yashil shahar zamonaviy sanoat ekologiyasining yangi siyosati, texnologiyalari va tamoyillaridan keng foydalanishni, shuningdek, energiya, suv, havo, chiqindilar, transport, iqtisodiy salomatlik, erdan foydalanish va ijtimoiy salomatlik kabi toifalardagi ma'lum ko'rsatkichlarga qat'iy rioya qilishni o'z ichiga oladi

Biroq, ko'plab zamonaviy megapolislar uzoq vaqtdan beri barcha tabiiy narsalarning antipodlari bo'lishni to'xtatdilar, chunki ularning aholisi ko'katlar orasida yashaydi va eng toza havodan nafas oladi. Va bunday shaharlar juda ko'p. Zamonaviy ilm-fan va texnologiya murakkab texnogen ekotizimlarni yaratishga imkon beradi, bu erda inson va uning tabiiy yashash muhitining to'liq simbiozi tabiatga salbiy ta'sir ko'rsatmasdan va qayta tiklanmaydigan energiya manbalaridan shafqatsiz foydalanmasligi mumkin.

2016-yilda Dual Citizen dunyoning 80 ta davlatidagi yashil iqtisodiyot holatini tahlil qildi. Indeksda Shvetsiya yetakchi bo'ldi, undan keyin Shimoliy Yevropaning bir guruh davlatlari – Norvegiya, Finlyandiya, Shveysariya va Germaniya. Reytingdagi so'nggi, 80-o'rin esa Saudiya Arabistoniga tegishli. Va dunyodagi eng "eng yashil" beshta shaharga (o'rganilgan 50 ta shahardan) Kopengagen, Stokgolm, Vankuver, Oslo va Singapur kiradi.²

Kopengagen 2016 yilgi Yashil shaharlar indeksida 100 balldan 99,98 ball bilan birinchi o'rinni egalladi. Shaharda ochiq havoda sport o'tkazish yoki oilaviy sayr qilish uchun ko'plab imkoniyatlarni ta'minlovchi Rosenborg va Frederiksberg bog'lari kabi ko'plab go'zal yashil maydonlar mavjud.(Rasm 1)

¹ <http://incityjournal.com/article/zelenye-goroda>

² <http://incityjournal.com/article/zelenye-goroda>

1-rasm. Kopengagen Yashil shahar

Velosiped yo'llari va to'xtash joylarining ko'pligi tufayli velosiped haydash har tomonlama rag'batlantiriladi. 2014-yilda ikki qatorli “Cykelslagen” veloyo'lining ochilish marosimi bo'lib o'tdi, u 235 metr balandlikka ko'tarilgan va shuning uchun avtotransportlar xavfidan to'liq himoyalangan. Shaharda deyarli barcha binolarning tomlari turli xil hasharotlar va qushlar yashaydigan bog'larni etishtirish uchun ishlatiladi.(Rasm-2)

2-rasm. Kopengagendagi velosiped yo'llari va to'xtash joylari

Kopengagen 2016 yilgi Yashil shaharlar indeksida 100 balldan 99,98 ball bilan birinchi o'rinni egalladi. Bugungi kunda uning elektr energiyasiga bo'lgan ehtiyojining 22 foizi shamol turbinalari tomonidan, 2025 yilga kelib esa 50 foizga yetadi. Kopengagen 2025 yilga kelib butunlay ugleroddan xolis holga keladi. Asosiy transport turi velosipeddir.

Bog'dorchilik ham o'zi juda mashhur. Ko'pgina shahar aholisi o'z meva va sabzavotlarini etishtiradi, bu esa import qilinadigan mahsulotlarning foizini sezilarli darajada kamaytiradi. Shahar organik restoranlarning ko'pligi bilan hayratda qoldiradi.

Kopengagen 2025 yilga kelib uglerod neytral bo'lish rejasini e'lon qildi. Bu vaqtga kelib, shahar o'z ishida ekologik toza texnologiyalardan foydalanadigan 500 ta kompaniyani birlashtirgan klasterga aylanishi kerak. Bu maqsadni amalga oshirish uchun elektr stansiyalarida ko'mir bioyoqilg'i bilan almashtirilmoqda, turar-joy va ma'muriy binolarda aqlli isitish va sovutish tizimlari o'rnatilmoqda. Bu shaharda suvning musaffoligi ham ustuvor ahamiyatga ega va uning sifati eng qat'iy standartlarga javob beradi, shuning uchun suvni to'g'ridan-to'g'ri jo'mrakdan ichish mumkin.[2]

3-rasm. Shvetsiya

Shvetsiyaning ushbu shahri jahon ekologik reytingida yetakchi o'rinni egallaydi va Yevropa Ittifoqida "yashil poytaxt" (European Green Capital Award) unvonini olgan birinchi shahardir. Stokgolm - velosipedchilar va piyodalar shahri. Sayyohlar asosiy diqqatga sazovor joylarga piyoda etib borishlari uchun etarlicha ixchamdir, ko'plab velosiped ijarasi stantsiyalari va velosiped yo'llari, shuningdek, qayiq va paromni o'z ichiga olgan toza jamoat transporti mavjud.

Va siz hamma joyda faqat bitta chipta bilan sayohat qilishingiz mumkin - karta (Stokgolm kartasi). Stokgolmda ko'plab parklar va qo'riqxonalar mavjud. Qirollik milliy bog'i kabi ko'pchilik shahar markaziga yaqin joylashgan bo'lib, tashrif buyuruvchilarga kayak, velosipedda sayohatlar va tabiiy yashash joylarida yovvoyi tabiatni tomosha qilishni taklif qiladi.[3]

Shahar markazidan atigi 12 daqiqalik masofada joylashgan ekologik toza Hammarbi Syostad shahri Stokgolmning barqarorlikka bo'lgan chuqur sodiqligini namoyish etadi. Ekologik shaharning 30 000 ga yaqin aholisi yashil turmush tarzining timsolidir.

4-rasm. Shvetsiya

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, dunyodagi eng ekologik toza shaharlar tabiat bilan uyg'unlikda barqaror rivojlanish muammolarini hal qilishda kompleks yondashuvdan foydalanadilar. Ushbu yondashuv shahar atrofidagi yoki shaharning o'zida qishloq xo'jaligini rivojlantirishni muvozanatli va o'ylangan boshqarishni, energiya siyosatini, toza havo va suvga g'amxo'rlik qilishni, strategik rejalashtirish va shaharni rayonlashtirishni o'z ichiga oladi.

Qishloq xo'jaligiga nisbatan asosiy maqsad oziq-ovqat mahsulotlarini daladan shahar aholisi dasturxonigacha qisqartirish, uni asosan organik, mahalliy ishlab chiqarilgan mahsulotlar bilan almashtirishdir. Ushbu muammoni hal qilish turli yo'llar bilan amalga oshiriladi: metropolitenlar atrofidagi "yashil belbog'lar" deb ataladigan joylarda ma'lum ekinlarni etishtirishni rag'batlantirishdan tortib, shahar fermalari va tom bog'lari tizimini yaratishgacha. Shaharda ekologik qishloq xo'jaligi muammosini hal qilish shahar havosi va suvini tozalash muammolari bilan bevosita bog'liq.

Shunday qilib, daraxt ekish, tabiiy shamollatish tizimlarini o'rnatish, suv havzalari va yashil maydonlarni shahar hududining kamida 20% darajasiga ko'paytirish konditsionerga bo'lgan ehtiyojning kamayishiga va buning uchun zarur bo'lgan energiyaga bo'lgan talabning pasayishiga olib keladi. Ular, shuningdek, beton va asfaltning ko'pligi tufayli yuzaga keladigan "issiqlik oroli effekti" ni bartaraf etishga yordam beradi, bu esa shahar ko'chalarini atrofdagi qishloq joylariga qaraganda bir necha daraja issiqroq qiladi.

Yashil shaharlar tarmog‘i barcha o‘lchamdagi shaharlarga – megapolislardan tortib o‘rta va kichik shaharlargacha – tajriba, ilg‘or tajribalar, muvaffaqiyatlar va olingan saboqlarni almashish imkonini beradi hamda shaharlar o‘rtasida hamkorlik uchun imkoniyatlar yaratadi.

Adabiyotlar

1. A. S. Uralov, L. A. Odilova. Landshaft arxitekturasi. Darslik. - - Toshkent: 2014-386 S.

2. D. Isamuhamedova, L. Odilova. Shaharsozlik va landshaft arxitekturasi asoslari. Darslik II qism.- T.: “Fan va texnologiya”, 2010 yil.

3. Исламова, Д. Г., Собирова, О. И. (2018). Ландшафтное планирование. Актуальные научные исследования в современном мире, (4-12), 50-52.